
Boekrecensies

Verlicht liberaal in driedelig grijs. Het leven van Molly Geertsema (1918-1991) van Klaas Tammes

door Hans Mojet

Bespreking van Verlicht liberaal in driedelig grijs. Het leven van Molly Geertsema (1918-1991) van Klaas Tammes, uitgeverij Prometheus, ISBN 97844655285

Biografieën over fractievoorzitters zijn schaars. Naast de publicatie van de Teldersstichting¹ zijn er enkele werken over Pieter Oud² en een kloeke biografie over Hans Wiegel.³ Verder nam een enkele voormalig fractievoorzitter de moeite om persoonlijke herinneringen op te tekenen.⁴ De biografie over Molly Geertsema is daarom een welkome aanvulling aan de geschiedschrijving over de VVD en het liberalisme in Nederland. Zij werd geschreven door Klaas Tammes, sociaal

geograaf voormalig burgemeester (D66) van Lienden, Heteren (wnd.) en Buren. Eerder schreef hij onder meer biografieën van L.R.J. ridder van Rappard en Hans Gruijters.

Bijzonder aan Willem Jacob (Molly) Geertsema was dat hij op alle niveaus van het openbaar bestuur actief is geweest, in gemeente, provincie en op landelijk niveau. Zijn diverse activiteiten, binnen en buiten politiek, komen aan bod in het boek dat is geordend aan de hand van de plaatsen waar hij actief dan wel woonachtig was. Geertsema was een kleurrijke figuur en zijn levensloop wordt dan ook geschetst aan de hand van vele anekdotes.

Familiegeschiedenis, jeugd en studietijd

Het boek begint met een korte familiegeschiedenis. Overgrootvader Johan Herman Geertsema volgde in 1866 Thorbecke op als minister van Binnenlandse Zaken. Later werd hij commissaris van de Koning in Overijssel. Ook een zoon was commissaris van de Koning maar dan in Groningen. De grootvader en vader van Molly waren beide werkzaam in het familiebedrijf, de bank Geertsema, Feith en Co die later is opgegaan in de Rotterdamse Bank. Molly werd geboren in Utrecht. Zijn vader overleed toen hij drie jaar was. Daarna verhuisde zijn moeder naar Den Haag waar Molly opgroeide onder de hoede van Franse gouvernantes. Na het behalen van zijn gymnasiumdiploma ging hij in Leiden rechten studeren. Tijdens de oorlog moest hij onderduiken en leerde hij zijn latere vrouw kennen met wie hij drie kinderen zou krijgen.

In Leiden werd hij actief bij het Leidsch Studenten Corps. Hij kwam in hetzelfde jaar aan als Erik Hazelhoff Roelfzema. Bij Minerva had Geertsema het zeer naar zijn zin en na de oorlog zou hij het tot preses schoppen. In november 1940 was hij waarschijnlijk aanwezig bij de beroemde rede die professor Cleveringa hield en waarin hij protesteerde tegen het gedwongen ontslag van joodse hoogleraren. Omdat studeren na verloop van tijd haast onmogelijk werd, ging Geertsema aan de slag als volontair bij de gemeentesecretarie van Oegstgeest tot aan het eind van de oorlog. Vanaf begin 1944 werd hij actief in de Raad van Verzet en verrichtte hij koeriersdiensten.

Eerste stappen in de politiek en eerste burgemeesterschap

Na zijn afstuderen werd Geertsema repetitor

burgerlijk recht. In 1947 werd hij lid van de Partij van de Vrijheid die in 1948 opging in de VVD. Hij stelde zich kandidaat voor de gemeenteraad van Leiden. Na het terugtreden van een ander raadslid werd hij in 1950 lid van de raad. Hij maakte snel naam en werd ook voorgedragen voor de kandidatenlijsten van de Zuid-Hollandse Provinciale Staten en Tweede Kamer en in 1953 als lijsttrekker voor de gemeenteraadsverkiezingen in Leiden. Zijn ideaal was echter het burgemeesterschap. Na een mislukte sollicitatie in het Groningse Scheemda werd hij in maart 1953 benoemd als burgemeester van het Noord-Groningse Warffum.

Niet iedereen was even enthousiast over de burgemeester. De lokale PvdA-fractie vond dat een burgemeester van socialistischen huize meer gepast was geweest gelet op de politieke verhouding. Later zou de fractie bijdraaien en zou zij het vertrek van Geertsema betreuren. Geertsema moest zich als jongste burgemeester van het land wel bewijzen. Hij hield van het contact met de bewoners en was benaderbaar. Ook richtte hij een stichting op om samen met andere Noord-Groningse gemeenten aandacht te vragen voor de problemen op het Hogeland. Zijn werkzaamheden vielen op, onder meer bij KVP-staatssecretaris van Binnenlandse Zaken Norbert Schmelzer. Hij was verantwoordelijk voor de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, een onderwerp waar Geertsema zich in Leiden ook al mee had bezig gehouden. Schmelzer haalde Geertsema naar het ministerie in Den Haag. Daarmee kwam er een eind aan het burgemeesterschap in Warffum. Geertsema zou zijn hele leven lang echter nog contact onderhouden met de gemeente.

Den Haag en Wassenaar

Geertsema was op het ministerie verantwoordelijk voor de terreinen bezitsvorming en publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Zo was hij de initiator van de Jeugdspaarwet (bekend van de Zilvervlootrekning). Het tweede onderwerp, de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, was niet populair in liberale kring. VVD-fractievoorzitter Oud liet zich er negatief over uit. Naast het werk op het ministerie bleef de politiek trekken. Geertsema werd in 1958 lid van de gemeenteraad in Den Haag, maar het burgemeesterschap bleef trekken. Hij was een actief en kritisch gemeenteraadslid en kwam in botsing met de Haagse burgemeester Kolfshoten toen hij hem aansprak op zijn openbare-ordeportefeuille. Die was daar niet van

gediend, hetgeen leidde tot een fel debat. Het Haagse raadslidmaatschap kwam ten einde, toen Geertsema in 1961 werd benoemd tot burgemeester van Wassenaar. In de tussentijd was Geertsema ook gekozen als Kamerlid. Hij voerde daar het woord over Binnenlandse Zaken.

De combinatie tussen Kamerlidmaatschap en burgemeesterschap kon Geertsema aan, omdat hij slechts een paar uur per nacht slaap nodig had. Er werd daarom ook wel gezegd dat hij Wassenaar 's nachts bestuurde, omdat hij overdag en 's avonds op het Binnenhof verkeerde. Zijn drukke agenda weerhield hem niet om mee te doen met de tafeltenniscompetitie in de middagpauze op het raadhuis. Als burgemeester kreeg hij te maken met een actie van Zuid-Molukkers die de woning van de Indonesische ambassadeur bezetten waarbij een politieagent om het leven kwam. De bezetting zelf werd zonder geweld beëindigd. Toen Geertsema werd gevraagd om verantwoording af te leggen aan de gemeenteraad, stelde hij dat zeer op prijs.

Na de verkiezingen van 1963 werd Geertsema fractievoorzitter in de Tweede Kamer. Lijsttrekker Toxopeus werd als minister van Binnenlandse Zaken lid van het kabinet-Marijnen. Na de val van dit kabinet keerde Toxopeus terug in de Kamer en volgde hij Geertsema op als fractievoorzitter. Dat zou hij blijven tot hij in 1970 commissaris van de Koningin in Groningen zou worden. Geertsema volgde hem toen weer op als fractievoorzitter. Als voorzitter gaf Geertsema de fractie veel ruimte, zo gaf toenmalig Kamerlid Theo Joekes aan. Je kon ook altijd bij hem terecht voor advies. De liberale beginselen lagen hem na aan het hart en hij was actief betrokken bij de voorbereiding

---

van de beginselprogramma's die in 1966 en 1980 werden vastgesteld, evenals het Liberaal Manifest van 1980. Hij was onder meer voorstander van een verruiming van de zedelijke vrijheid. Hij zette zich in voor minderheden en homorechten. Bij dat laatste onderwerp onderzocht hij niet altijd brede steun uit zijn eigen partij.

Minister en commissaris

In 1971 kwam het kabinet-Biesheuvel tot stand. De basis hiervoor was gelegd tijdens een reis naar Londen in het jaar ervoor van vier fractievoorzitters, van de VVD en de christendemocratische partijen KVP, ARP en CHU en Geertsema. Als deze vier partijen samen een meerderheid zouden krijgen bij de Kamerverkiezingen in 1971, was het streven om samen een coalitie te vormen. Deze meerderheid werd echter niet behaald en er was een vijfde coalitiepartij nodig: DS'70, een afsplitsing van de PvdA die werd geleid door Willem Drees jr., de zoon van voormalig premier Drees. Bij de verkiezingen was Geertsema lijsttrekker van de VVD. Tijdens de campagne schuwde hij de confrontatie met de linkse partijen niet.

Na de vorming van het kabinet-Biesheuvel werd Geertsema minister van Binnenlandse Zaken. Hij was begin '71 afgetreden als burgemeester van Wassenaar. Geertsema werd 99 jaar nadat zijn overgrootvader voor de tweede keer Thorbecke was opgevolgd, minister in het Torentje (dat toen nog deel uitmaakte van het ministerie van Binnenlandse Zaken). Als minister hield hij zich met vele terreinen bezig: van het personeelsbeleid, het Koninklijk Huis tot de politie en officiële erkenning van het COC, de belangenorganisatie van homoseksuelen. Als gevolg van de val van het kabinet-Biesheuvel kon hij zijn werk echter niet afmaken.

Het kabinet kwam ten einde door een conflict over bezuinigingen waarna DS'70 het kabinet verliet. Dat leidde tot vervroegde verkiezingen in 1973. Geertsema zag de potentie van Hans Wiegel om kiezers te trekken en maakte op een edelmoedige manier ruimte voor hem.

Als minister van Binnenlandse Zaken was hij al bezig met de opvolging van commissaris van de Koningin in Gelderland Bloemers. Geertsema stond op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer en was nog enige tijd lid van de nieuwe Tweede Kamer. De VVD stond in de formatie buiten spel en uiteindelijk kwam het kabinet-Den Uyl tot stand. Geertsema aarzelde nog enige tijd over zijn kandidatuur voor de functie in Gelderland. Uiteindelijk werd zijn benoeming onderdeel van een Haagse deal waarbij ook de commissarisfunctie van Noord-Brabant en het burgemeesterschap van Eindhoven werden ingevuld en de koehandel vooral plaatsvond tussen KVP en PvdA.

In november 1973 trad Geertsema aan als de nieuwe commissaris in Gelderland. Eén van de eerste besluiten die hij nam was om zichzelf te 'onttronen' en op hetzelfde niveau als gedeputeerden te gaan zitten. Als commissaris had hij geen eigen inhoudelijke portefeuille. Gelderland had een traditie van sterke gedeputeerden. Geertsema bemoeide zich niet met hun portefeuilles, maar was wel bereid om mee naar Den Haag te gaan om meer gewicht te geven aan het bezoek. Met vrouwen en niet-academici in het openbaar bestuur had hij niet veel op. Hij was verder een groot voorstander van openbaarheid. Over de verantwoordingsplicht als commissaris aan de Staten, onder meer over burgemeestersbenoemingen, had hij ook uitgesproken opvattingen. Voor zijn secretaresse en ambtenaren was hij

---

niet altijd de makkelijkste. Toen er zaken misgingen, kregen de secretaresse en de chauffeur hun ontslag aangezegd. Het bleef echter bij woorden. Verder ging hij als commissaris vaak en graag bij gemeenten op bezoek. Ondanks zijn voornemen om een stapje terug te doen als partijman, werd hij binnen de VVD vaak gevraagd als spreker op verschillende plaatsen in het land.

Geertsema was niet bang om standpunten in te nemen die impopulair waren, ook in eigen partij. Zo stond hij open voor samenwerking met de PvdA. Hij werd de eerste voorzitter van het Des Indes-beraad dat werd opgericht naar aanleiding van de abortuskwestie. Kamerleden van VVD, PvdA maar ook D66 wisselden in het beraad informeel van gedachte. Een ander onderwerp dat de gemoederen bezig hield en waar Geertsema als commissaris mee te maken kreeg, was kernenergie. De kerncentrale Dodewaard lag in de provincie Gelderland en uit hoofde van zijn functie was hij tevens president-directeur van de kerncentrale. Zelf geen voorstander van kernenergie (wat hem betreft een 'noodzakelijk kwaad') vond hij dat een brochure van de gemeente Dodewaard 'indianenverhalen' bevatte en de bewoners onnodig bang maakte.

Als commissaris maakte hij geen gebruik van de oude ambtswoning voor de commissaris en verbleef hij enige tijd in hotels. Later betrok hij het leegstaande kasteel Middachten na een grondige verbouwing. Hij huurde het kasteel en zorgde er met zijn vrouw voor dat het kasteel ruimhartig werd opengesteld voor publiek. Zo werden er tentoonstellingen en culturele evenementen georganiseerd en waren zalen te huur voor feesten en partijen. Ook kon het gebeuren dat groepen met een rondleiding in zijn werkkamer kwamen, terwijl hij onver-

stoorbaar doorwerkte. In oktober 1983 ging hij vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd met pensioen. In hetzelfde jaar werd hij lid van de Eerste Kamer, wat hij één termijn zou blijven. Na zijn pensionering vervulde hij nog verschillende nevenfuncties. Geertsema overleed in 1991.

Conclusie

Tammes heeft een vlot leesbare biografie geschreven over een markante persoonlijkheid. Geertsema, door *Vrij Nederland* vanwege zijn doordringende en verdragende stemgeluid ooit bestempeld als de 'Verschrikkelijke Schreeuwman,' had een afwisselend leven waarin hij zich gemakkelijk bewoog in verschillende geledingen van de maatschappij. Dat levert mooie verhalen op. Zijn daden op alle niveaus van het openbaar bestuur waar hij actief was, evenals zijn opvattingen komen in de biografie ruimschoots aan de orde. Ook de scherpe kantjes van zijn persoonlijkheid (hij kon niet makkelijk zijn naar zijn medewerkers), worden evenmin weggecijferd. Naast bewonderaars komen critici over zijn optreden en persoon aan het woord, wat de biografie een afgewogen karakter geeft.

Mr. drs. H. W. Mojet ML is rijksambtenaar en redactielid van Liberale Reflecties.

-
1. *Kopstukken van de VVD*, diverse auteurs, 1988, Uitgeverij Unieboek, ISBN 9026943547.
  2. *Bewegend verleden: een biografische visie op prof. mr. P. J. Oud*, Henk Vonhoff, 1969; *Mr P.J. Oud. Gezien door zijn tijdgenoten*, Nicholas Arkeema [et al.], 1961.
  3. *Hans Wiegel. De biografie*, Pieter Sijpersma, 2020.
  4. *Nooit wachten op later. Memoires*, Ed Nijpels, 2022.